

МАКТАБГАЧА ТА`ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА БОЛАЛАРНИ РАСМ ЧИЗИШГА О`RGATISH

Rustamov Jahongir Rustamovich

Buxoro pedagogika kolleji

Tasviriy faoliyat metodikasi fani o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada, maktabgacha ta`lim tashkilotlarida bolalarni rasm chizishga o`rgatish va qay tarzda qiziqtirib olish, bolalarda o`rganish jarayonida uchraydigan muammolar, bolalardagi mavjud iqtidorlarni mana shu yo`l orqali bilib olish mumkinligi haqida ma`lumotlar keltirilgan.

Kalit so`zlar: rasm, spektr, bo`yoq, rang, estetik his-tuyg`u, **kompetensiya**

Hozirgi kunda O`zbekiston Respublikasi maktabgacha va makrab ta`lim vazirligi tasarrufidagi maktabgacha ta`lim tashkilotlarida bolalarni sifatli maktab ta`limiga tayyorlashga alohida e`tibor qaratilmoqda. Jumladan, 1. "Ilk qadam" dasturini ta`lim-tarbiya jarayonga tadbiq etish, dasturni to`laqonli ishlab ketishida metodik ta`minot va metodik yordamning o`rni belgilab olindi. 2. "Ilk qadam" dasturi asosida barcha yosh guruhlarida mavjud markazlar hamda umumiy guruhda ishlashni tashkil etishda tarbiyachining o`rniga alohida e`tibor qaratildi.

O`zbekiston Respublikasi ilk va maktabgacha yoshidagi bolalar rivojlanishiga qo`yilgan " Davlat talablari", "Ilk qadam" Davlat o`quv dasturi asosida bolalarni badiiy –ijodiy qobilyatlarini rivojlantirish, Ijodkorlik, izlanish orqali ijodiy ishlarni yarata olish qobilyatini shakllantirishdan iboratdir. MTT o`quv Dasturi yillik ish rejasi bo`yicha berilgan vazifalar asosida turli yosh guruhlarda rasm chizish, plastilin loy bilan ishlash, applikasiya, qurish-yasash, tasviriy san`at haqida bilim berish mazmuni va kompetensiyalarini; Maktabgacha ta`lim tashkilotlarining turli yosh guruhlarida bolalarni buyumlarni bosqichma-bosqich chizishga o`rgatish usullarini o`rganadi

Kichik guruhlarda o`rgatishning mazmuni va vazifalari.

Uch yoshli bola qalam, mo`yqalamni to`g`ri ushlashi mumkin, lekin uning tajribalari kam, bajara olish va bilish qobiliyatlari yo`q, qo`l harakatlari yetaralicha rivojlanmagan. Shuning uchun asosiy vazifalar bolalarga umumiy tarbiyaviy tasvir qilish bilan bog`liqdir.

Kichik guruhda o`rgatishning vazifalari quyidagilar:

-Rasm chizish jarayoniga qiziqishni uyg`otish.

-Rasm chizish materiallari „qalam, bo`yoqlar“ va ulardan foydalanish usullari bilan tanishtirish.

-Katta yoshli odam chizgan rasmni, predmetning tasviri deb tushunishni o'rgatish.

-To'g'ri va egri chiziqlarni, shakllarni chizishni o'rgatish.

Bu guruhda to'g'ri va egri chiziqlarni to'g'ri chizishga o'rgatish birinchi vazifa bo'lib qoladi. Bunda turli chiziqlarni turlicha chapdan o'ngga, tepadan pastga, kesishgan chiziqni chizishga o'rgatiladi. Bularni, masalan tizimcha, yo'lakcha, qalam, yomg'ir shaklida chizish mumkin. Kichik guruh bolalariga bir xil shakldan (qorbobo, ikki yoki uch aylanadan iborat) yoki ikki xil shakldan iborat quyi bitta aylana va birgina to'g'ri chiziqdan iborat bo'lgan predmetlarni ancha qiyin, chunki uch yoshli bolaning tahlil sintez qilib fikrlashi yaxshi rivojlanmagani uchun bu guruh dasturida faqat ikki xil shakldan iborat bo'lgan predmetni masalan, (quyoshning nurlari, archaning ignachalari) tasviri kiritilgan. Shakl qanchalik murakkablashsa rangdan foydalanishi ham shunchalik murakkablashadi. Bolalar rasmda aniq predmetlarni tasviri uchun shu predmetga mos rangni ishlata olishni o'rganadilar.

O'rta guruhlarda o'rgatishning mazmuni va vazifalari

Bu guruhda o'rgatishning vazifalari quyidagilar:

- To'g'ri to'rtburchakli va aylanasimon shakldagi predmetlarni tasviriy ularning tuzilishini, asosiy qismi va detallarini berishga o'rgatish.
- Rangdan badiiy ifodalash vositasi sifatida foydalanishga o'rgatish.
- Qog'oz markazida predmetni joylashtirishda kompozision uquvini bilishda rivojlantirish.
- Rasmni qalam va bo'yoq bilan bo'yashda texnik ko'nikmalarni mustahkamlash.

Bu guruhda bolalarga ritmik joylashgan predmetning qismlarini tasviriy o'rgatiladi. (yuqorida, pastda, bir tomonda, boshqa tomonda) hamda bir qancha proporsional joylashgan qismlarni tasviriy o'rgatiladi. Bu alohida qismlarni o'zaro solishtirish va taxlil qilish imkonini beradi. Masalan, Qorbobo va archa 2 tomonlama joylashgan novdalari bilan. Bu guruhda tasviri qiyin bo'lgan ob'ektni odamni rasmini chizish mashg'ulotlarga kiritiladi. Odamni chizishdan oldin bolalar soddaroq shakllarni qorbobo, , qo'g'irchoqlarini chizish edi.

O'rta guruhda mazmunli rasm chizishga o'rgatishning mazmuni va vazifalari.

O'rta guruh bolalariga rasm mashg'ulotlari asosan yil boshidan o'takazila boshlanadi, sababi kichik guruh bolalariga qaraganda ular ma'lum mazmun asosida lo'nda qilib rasm ishlay olish qobiliyatiga egadirlar. Bolalarda rasm chizish malakasini rivojlantirish maqsadida 2-3 predmetni ko'rsatish mashqlari bilan boshlash maqsadga muvofiqdir.

Rasm ishlash mazmuni quyidagilardir.

-Mazmunli jihatdan bir-biriga o'xshash 2-3 predmetli rasm chizdirish.

-Bir necha predmetlarning joylashishini belgilash.

- Bola 4 yoshdan boshlab predmetlarning yonma-yon joylanishini, odamlarning ko'rinishini faqat old tomondan, hayvonlarning ko'rinishini faqat yon tomondan bir yo'lda chiza olish qobiliyatiga egadirlar. Masalan, , "Bolalarning qishki o'yinlari".

O'rta guruhdagi bolalar rasm chizishni faqat bir yo'nalishda chizishlaridan tashqari, bir varaqni to'ldirib chizish malakalarini ham rivojlantirib boradi. Ma'lum narsani ko'rib, tasavvur qilgan holda rasm chizadi, uning aqliy qobiliyati rivojlanadi, o'sib boradi. Har bir mashg'ulot bolalarini aqliy va estetik ruhda tarbiyalashga, jamoat ishlarini bajara olishga asos bo'ladi.

Katta guruhda rasm chizishga o'rgatishning mazmuni va vazifalari. Bu guruhda bolalarni tasviriy va yorqin obrazlarni yaratish qobiliyatlarini tasviriy turli usullardan foydalanib chizishga o'rgatiladi. Quyidagi vazifalar bor:

- Predmetning shaklini uning belgilarini hajmini va qismlarining joylashishini o'rgatishni davom ettirish.
- Rasmda sodda harakatlarni tasvirlashga o'rgatish.
- Rang qobiliyatlarini rivojlantirish va mustahkamlash.
- Qalam bilan (shtrixlash usullari) va bo'yoqlar, mo'yqalam harakatlarining usullari bilan ishlashda texnik ko'nikmalarni rivojlantirish.
- Rangli bo'rlar, ko'mirlar, akvarel bo'yoq bilan chizish usullarini o'rgatish.

Bu yoshda bolalar rasmda bir xil predmetni o'xshash va farqli tomonlarini tasvirlash va topishga o'rganadilar. Masalan, 2ta turli olmalar formasi va rangi bilan farqlanadi, yoki lavlagi bilan turup, ular sabzavotlar uchun umumiy bo'lgan dumaloq shaklda. Bu guruhda bolalar yana asosiy spektr ranglari bilan tanishib, rasmda ularning chiroyli turlanishlarini keltirib chiqarishni o'rganadilar. Bolalar rangli qalamlardan tashqari oddiy qora qalam bilan predmetning umumiy belgilarini chizib olish uchun foydalanadilar.

Tayyorlov guruhida rasm chizishga o'rgatishning mazmuni va vazifalari.

Bu guruhda tasvirlash qobiliyatiga va ko'nikmalarga o'rgatish yakunlanadi. Quyidagi asosiy vazifalar bor:

- Naturadan va tasavvur qilishdan predmetning karakterli belgilari to'zilishini, hajmini tasviriyga o'rgatish.
- Shakl va bo'yoqlarning boyligi tasvirlab berishga yorqin obrazlar yaratishga o'rgatish.
- Kompozision qobiliyatlarni rivojlantirish (predmetning hajmi va formasining karakterini hisobga olib predmetni qog'ozda joylashtirish).
- Rang qobiliyatlarini rivojlantirish (1 rangni turli ottenkalarini bera olish qobiliyati).
- Texnik ko'nikmalarni rivojlantirish (bo'yoqlarni boshqacharoq bo'yoq olish uchun aralashtirish, predmet formasi bo'yicha qalamda shtrix o'tkazish).

Olti yoshli bolalarda analitik fikrlash qobiliyati yaxshi rivojlangan bo'ladi. Ulardan turga mansub predmetlar belgisini ajrata olganliklari kabi, ularning bir

predmetni boshqasidan ajratib turuvchi individual xususiyatlarini ham tasvirlay oladilar. Bu esa ijodiy tasavvurni rivojlantiradi.

Chizish bu bola uchun katta va jiddiy ish. Boshqa faoliyat turlari bilan taqqoslaganda rasm chizishning ma'lum bir afzalligi shundaki, bu ijod turi ko'plab aqliy funksiyalarning muvofiqlashtirilgan ishtirokini talab qiladi. Taniqli o'qituvchi I.Disterveg shunday deb ishongan: "Bir soat ichida rasm chizgan kishi to'qqiz soatgina qaraydiganga ko'proq narsani oladi. Ko'rish harakatni muvofiqlashtirish, nutq va fikrlash bilan bevosita bog'liq bo'lgan eng muhim aqliy funksiyalar bilan bog'liq bo'lish chizish nafaqat ushbu funksiyalarning har birini rivojlanishiga yordam beradi balki ularni bir-biri bilan bog'laydi. Bola tez o'zlashtirilgan bilimlarni soddalashtirishga, tobora murakkablashib borayotgan g'oyaning modelini shakllantirishga va tuzatishga yordam beradi.

Xulosa. Maktabga bolalami tayyorlashda rasm chizish katta ahamiyat kasb etadi. Rasm, bo'yicha bilim, malakalarini egallash maktabda tasviriy san'at darslari va mehnat darslarini muvaffaqiyatli egallashlariga asos bo'ladi. Ularni o'quv faoliyatiga tayyorlaydi: pedagogni tinglashga, uning ko'rsatmalarini bajarishga o'rgatadi. Oldiga qo'yilgan vazifani hal etishda, uning asosiy va muhim hal etish yo'llarini izlab topish bu o'quv faoliyatning asosiy sababchilaridan biridir. Tasviriy faoliyat jarayonida o'z ishini nazorat qilib borish, maktabda vazifalarni bajarishda ham rol o'ynaydi. Shuningdek, bola tasviriy faoliyat jarayonida psixologik jihatdan ham tayyorlanib boradi. Maktabda qiziqishga xohish, yangiliklarni bilishga intilish, maqsadi sari intilish, tartibli holda shug'ullanish va shu kabilar. Shunday qilib, tasviriy faoliyat jarayonida olgan malakalar bolalarni maktab hayotiga tezda kirishib ketishiga asos bo'ladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, har bir bolaning o'z hayotiy faoliyatini olib borishi va boshqarishi ungga berilgan ilk ta'limdan boshlanadi, bolada o'z kuchiga ishonish uning mana shu yoshidan boshlanadi. Tasviriy faoliyatining rivoji esa uning hayotidagi muhim ahamiyat kasb etgan jarayonlardan biri hisoblanadi. Bolaga to'g'ri tarbiya berish esa, eng asosiysi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent, O.,zbekiston, 2017. - 488 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O.,zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - Toshkent, O.,zbekiston, 2016. - 56 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. - Toshkent, O.,zbekiston, 2017. - 48 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy taxlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik- har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - Toshkent, O.,zbekiston, 2017. - 104 b.
5. 2017-2021 yillarda O.,zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi. O.,zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947 sonli Farmoni.
6. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. "Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi" T-2010